

Kv Glädjen 13

Lund, RAÄ Lund 73:1
Lund, Lunds kommun, Skåne län
Arkeologisk undersökning 2019
Linda Billström

Titel: Kv Glädjen 13

Författare: Linda Billström

Kulturmiljörapport: 2019:21

Omslagsbild: Winstrupsgatan sedd från söder. Schaktet togs upp vid elskåpet centralt i bilden

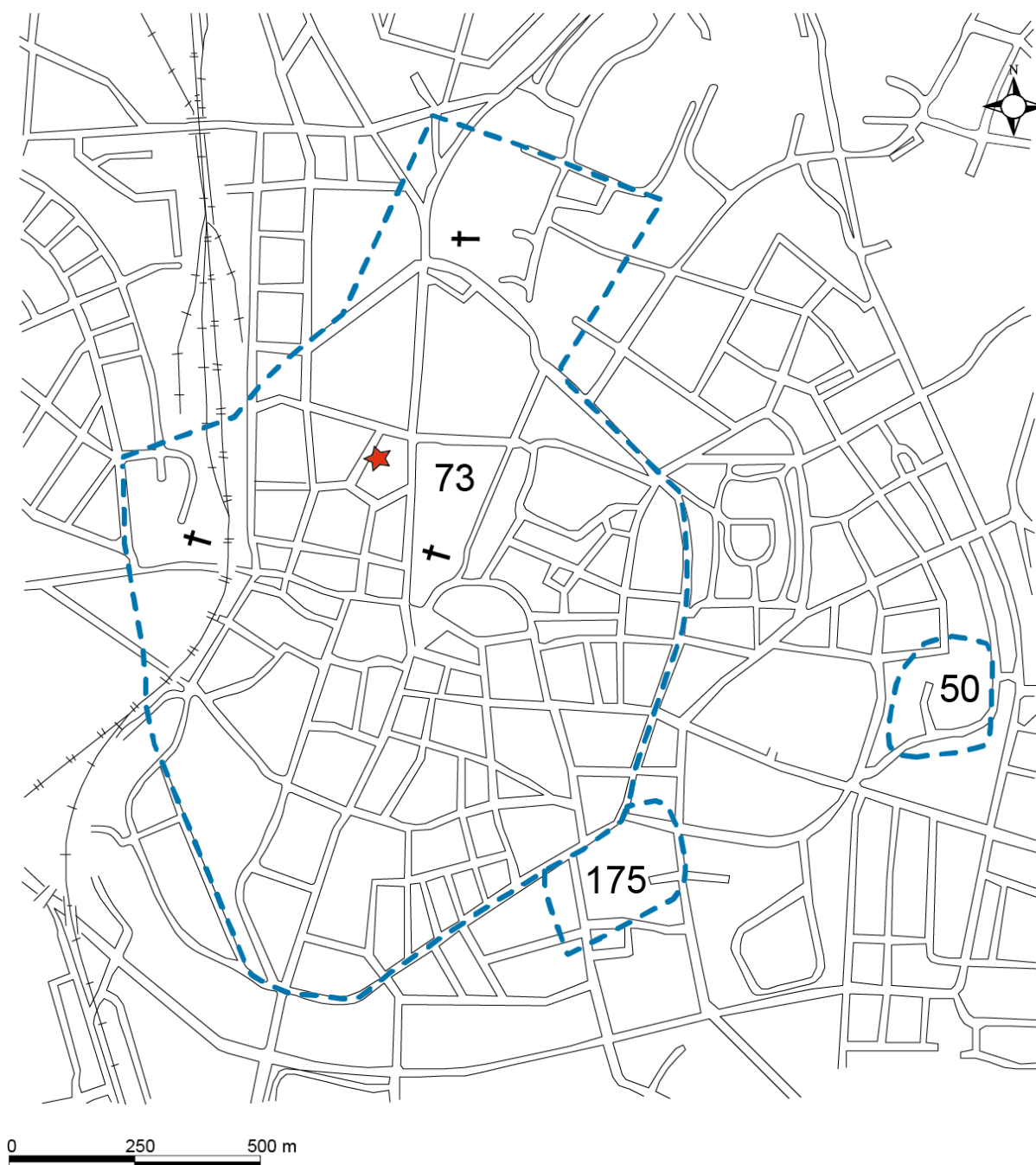
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning.....	2
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	6
Genomförande och resultat.....	7
Kulturlagerstatus	7
Förslag på fortsatta åtgärder	7
Administrativa och tekniska uppgifter.....	8
Referenser	9
Bilagor	9

Sammanfattning

- Med anledning av en akut vattenläcka och byte av vattenservis på västra sidan om kv Glädjen 13 genomförde Kulturen en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning enligt länsstyrelsens beslut (431–14706–2019, Kulturens projektnummer A_2019_0042).
- Arbetet omfattade handschaktning för byte av vattenservis ner till största djup 1,20 m under dagens gatunivå. Schaktet grävdes i trottoaren alldeles utanför fastigheten med adress Winstrupsgatan 10 och omfattade ca 2,00 × 1,10 × 1,20 m. Dock kom endast den östra halvan av schaktet att grävas då det i den västra delen stod en servis som inte fick flyttas.
- Större delen av schaktet var fyllt av modern packsand som lagts ned vid minst två tillfällen i samband med rördragningar till fastigheten och nedläggning av elledningar.
- I den norra delen av schaktet påträffades ett gråbrunt lerigt kulturlager som skurits av elledningar nedlagda i nord–sydlig riktning.
- Det bevarade kulturlagret var kraftigt påverkat av moderna anläggningsarbeten, då packsanden kring de nedlagda ledningarna har en kraftigt dränerande och uttorkande effekt. På grund av anläggningsarbetena har nedbrytningen av kulturlagret påskyndats och haft en negativ inverkan på bevaringsgraden. Det minst 0,40 m tjocka kulturlagret i norra delen av schaktet kan ej dateras, dock innehöll det bitar av rött tegel. Inga daterbara fynd påträffades.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämnings 73:1, med platsen för undersökningen markerad.

Inledning

Med anledning av en akut vattenläcka och byte av vattenservis på västra sidan om kv Glädjen 13, genomförde Kulturen en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning enligt länsstyrelsens beslut (431–14706–2019, Kulturens projektnummer A_2019_0042) (fig. 1). Arbetet omfattade handschaktning för byte av vattenservis ner till största djup 1,20 m under dagens gatunivå. Schaktet grävdes i trottoaren alldeles utanför fastigheten kv Glädjen 13, Winstrupsgatan 10 och

omfattade ca 2,00 × 1,10 × 1,20 m. Dock kom den västra halvan av schaktet inte att grävas på grund av en vattenservis som inte fick flyttas (fig. 2).

Figur 2. Schaktet sett från söder. Västra halvan grävdes inte ned ytterligare på grund av servisen som inte fick flyttas. Längst ned i bild ses den gula täckplasten som lagts över elledningarna i nord-sydlig riktning.

Fornlämningsmiljö

Kvarteret Glädjen är uppkallat efter studentkasernen Glädjen som låg i hörnan S:t Petri kyrkogata och Winstrupsgatan. Namnet, som åtminstone är känt sedan omkring år 1860, skall enligt en uppgiftslämnare ha sitt ursprung i "beboernes tygellösa leverne". Huset Glädjen revs år 1910, men är bevarat i kvarternsnamnet från 1920-talet (Ingers 1962:24).

Enligt Anders Andréns sammanställning och rekonstruktion har kvarteret Glädjen före reformationen i sin helhet tillhört S:t Nikolaus socken (Andrén 1984, Karta 13). Uppgifter om sockentillhörigheten under medeltiden är dock endast känd från kvarterets östra del.

Den i direkt anslutning till undersökningsområdet belägna Winstrupsgatan löper i nord-sydlig riktning och har medeltida ursprung. Benämningen på gatan har skiftat genom århundradena. Gatans nuvarande namn, efter den sista danske biskopen Peder Winstrup († 1679), är inte äldre än från år 1877 (Pamp 1998:34). På Caspar M Espmans stadskarta över Lund år 1784 kallas gatan, tillsammans med delar av nuvarande Lilla och Stora Gråbrödersgatan, för "Gråbrödregatan" (Blomqvist 1978:271 ff). På en stadskarta från år 1866 benämns gatan "Gråbrödersgränd" och på en karta från år 1668 kallas gatan "Kungsgatan" (Blomqvist 1978:166, 308).

Före reformationen fortsatte sträckningen för Winstrupsgatan söderut, genom det nuvarande kv Gråbröder och åtminstone fram till nuvarande Klostergatan. Denna medeltida gata, "Mellomgatan",

omnämns i skriftliga källor år 1416 och år 1528 (Andrén 1984:115). Med utgångspunkt från denna sträckning har Anders Andrén hypotetiskt rekonstruerat en "pre-urban" vägsträckning i nord-sydlig riktning av vilket nuvarande Winstrupsgatan är en reminiscens (Andrén 1984:23 ff, karta 3). Mot bakgrund av omläggningar i vägnätet kan man alltså tänka sig att nuvarande Winstrupsgatans medeltida föregångare har haft en mer central betydelse i vägnätet.

Anders Andrén har försökt att rekonstruera den medeltida tomtindelningen och ägostrukturen i Lund (Andrén 1984:109, 113). Inom kvarteret Glädjen (fig. 3) kan noteras en tomt längst i norr (279-80) som år 1530 förlänades av kronan till dekanen och arkielektus Torbern Bille (Kong Frederik den Førstes danske Registranter, 20 september 1530). Huruvida det rör sig om ett gammalt kronoäggande är oklart. Det som kan tala emot traditionellt kronoäggande av tomten, är kronans generellt mycket blygsamma tomtäggande i Lund i början av 1500-talet. Tomten kan mycket sent ha kommit kronans ägo (Karlsson 2006:2).

Längst i söder fanns en gård vilken omnämns i skriftliga källor först år 1558, då den var kaniken Hennings vikariesresidens tillhörande S:t Knuts (konge) altare. På denna tomt (296) låg det så kallade "Berlingske hus". De äldsta delarna av tegelhuset, som år 1911-12 flyttades till Kulturen, daterar sig till 1200- eller 1300-talet (Andrén 1984:113). I kvarterets sydvästra del (296-298) fanns en gård som är känd först från år 1524, då den donerades till domkyrkan av arkielektus Aage Jepsen (Sparre). Det aktuella schaktet är beläget i den nordvästra delen av denna tomt (fig. 3).

Figur 3. Schaktets placering samt Anders Andréns tomtrekonstruktion med tomtnummer.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Enligt Kulturens LA-Arkiv har ett flertal schaktningsarbeten genomförts i Winstrupsgatan under årens lopp, men flertalet har genomförts utan antikvarisk närvaro. Fornlämningens bevarandegrad är därmed oklar i området. Några ärenden har dock schaktningsövervakats av Kulturens personal och där framkom intakta kulturlager på ett djup av mellan 0,40 – 1,20 m. Winstrupsgatan var del i ett förbindelsestråk mellan S:t Petri kyrkogata förbi Klostergatan ned till Lilla Fiskaregatan under medeltiden. Om inget annat anges är informationen hämtad från LA-arkivet.

Tabell 1. Tidigare arkeologiska undersökningar och observationer inom kvarteret Glädjen.

År	Ärende
1906	Vid en grundgrävning år 1906 i kv Glädjen 12, tidigare tomt 296, påträffades enligt en anteckning, "en flätning omgiven af lera, antagligen klinevägg" och "en gödselstack", dock är nivån inte angiven. (Karlsson 2006).
1911–1912	Grundgrävning för telegrafstation (Glädjen 16). Schaktningsövervakning. Enligt den Arkeologiska generalkartan påträffades en stenbrunn och vattenledningar av trä. Stratigrafiska uppgifter saknas.
1942	Tillbyggnad av telegrafstation (Glädjen 16). Schaktningsövervakning. I samband med detta påträffades en stenbrunn, husgrunder, gropar och vattenledning av trä. Stratigrafiska uppgifter saknas.
1955	Borrprotokoll inför tillbyggnad av telegrafstation (Glädjen 9). Kulturlagrens tjocklek varierar mellan 1,5–2,0 m.
1956	Tillbyggnad av telegrafstation (Glädjen 9–10). Schaktningsövervakning. Enligt den Arkeologiska generalkartan framkom en stenbrunn, en "vanlig" brunn och en vattenledning av trä. Stratigrafiska uppgifter saknas.
1968	Tillbyggnad av telegrafstation (Glädjen 16). Schaktningsövervakning där det påträffades en grop och en stenbrunn. Stratigrafiska uppgifter saknas. Det är troligen i samband med denna tillbyggnad som en omdaning av telegrafstationens bakgård medfört omfattande schaktningsarbeten, vilket drabbat de ytligast liggande kulturlagren över en förhållandevis stor yta.
1994	Arkeologisk förundersökning (Glädjen 9, 10 och 16). Undersökningen genomfördes i samband med nybyggnation av gårdshus, kabeldragning och anläggande av avlopp. Av undersökningen framgick att skadorna på kulturlagren var omfattande. Partier av fragmenterade kulturlager påvisades. Inom ett mindre område, ut mot Winstrupsgatan, dokumenterades intakta kulturlager i en sektion (Rönn 1995).
1995	Arkeologisk förundersökning (Glädjen 6). Undersökningen genomfördes i samband med att ett nytt dräneringsschakt grävdes längs med fastighetens norra och östra grundmur. Sammanlagt omfattade schaktet en längd av 26 m och en bredd av något mer än 1 m. Schaktets djup uppgick till ca 2,6–2,8 m. skadorna på kulturlagren begränsades, då ett äldre dräneringsschakt återfanns inom området för det nya schaktet. I en sektion kunde en eller möjligen två tidigmedeltida tomtrännor dokumenteras (Lundberg 1995).
2001	Geoteknisk undersökning inför aktuell byggnation (Glädjen 16). Undersökningen genomfördes med skruvborr på 5 punkter inom området för den planerade bebyggelsen. Kulturlagren omfattade ca 1 m från nuvarande markyta till alven.
2002	Arkeologisk förundersökning inför om- och nybyggnation av kontorslokaler (Glädjen 16). Lämningar från början av 1000-talet till 1600-talet kunde konstateras, dock påträffades endast ett fåtal lämningar indikerande bebyggelse utmed Winstrupsgatan (Karlsson 2002).
2006	Arkeologisk förundersökning (Glädjen 12) i samband med en inbyggnad för en brandtrappa. Dagermurar och grundmurar efter ett hus uppfört år 1872 och rivet år 1962, påträffades. Äldre kulturlager, dock ej daterbara, påträffades på ett djup av ca 0,90 m (Karlsson 2006).
2019	Arkeologisk schaktningsövervakning (Glädjen 15) i samband med nybyggnation av tegelvägg och grundförstärkning av trappa. Vid arbetena exponerades endast omrörd sand och grus, en provgrop visade att ytan var störd ned till ett djup om minst 0,60 m (Larsson 2019).

Genomförande och resultat

Det ca 2,00 × 1,10 m stora schaktet togs upp i trottoaren intill fastighetens nordvästra del. På grund av ett flertal el-, fiber- och fjärrvärmeledningar kom arbetet att göras för hand. Schaktet begränsades ytterligare då det i den västra delen stod en vattenservis som inte fick flyttas. Endast den östra delen, intill fasaden, kom därför att grävas ned till ett djup av 1,20 m. Schaktets ursprungliga längd var ca 1,40 m, men då det förekom ett stort antal ledningar, togs beslutet att utvidga schaktet ytterligare ca 0,60 m mot norr, för att rörläggaren skulle kunna komma åt att byta den söndriga vattenledningen.

Större delen av schaktet var fyllt av modern packsand som lagts ned i minst två omgångar i samband med rördragningar till fastigheten och nedläggning av elledningar i nord-sydlig riktning. Direkt över elledningarna låg gul täckplast (fig. 2).

I den norra delen av schaktet påträffades vid utvidgningen ytterligare en ledning till fastigheten samt rester av ett gråbrunt lerigt kulturlager. Detta lager innehöll enstaka mindre röda tegelbitar. Kulturlagret var mycket omrört då delar av detta låg över den gula täckplasten. Under elledningarna återkom sagda kulturlager och dess nedre begräsning kunde inte avgöras då det fortsatte under schaktbotten. Detta betyder att minst 0,40 m förhållandevis orört kulturlager finns kvar, dock kan detta inte dateras.

Kulturlagerstatus

Det bevarade kulturlagret under de nord-sydliga elledningarna är kraftigt påverkat av moderna anläggningsarbeten, där packsanden kring de nedlagda ledningarna har en kraftigt dränerande och uttorkande effekt. På grund av anläggningsarbetena har nedbrytningen av kulturlagret påskyndats och haft en negativ inverkan på bevaringsgraden. Det minst 0,40 m tjocka kulturlagret i norra delen av schaktet kan ej dateras, dock innehåller det bitar av rött tegel. Inga daterbara fynd påträffades.

Förslag på fortsatta åtgärder

Arbetena med att byta vattenservis är avslutade och inga andra åtgärder förordas.

Administrativa och tekniska uppgifter

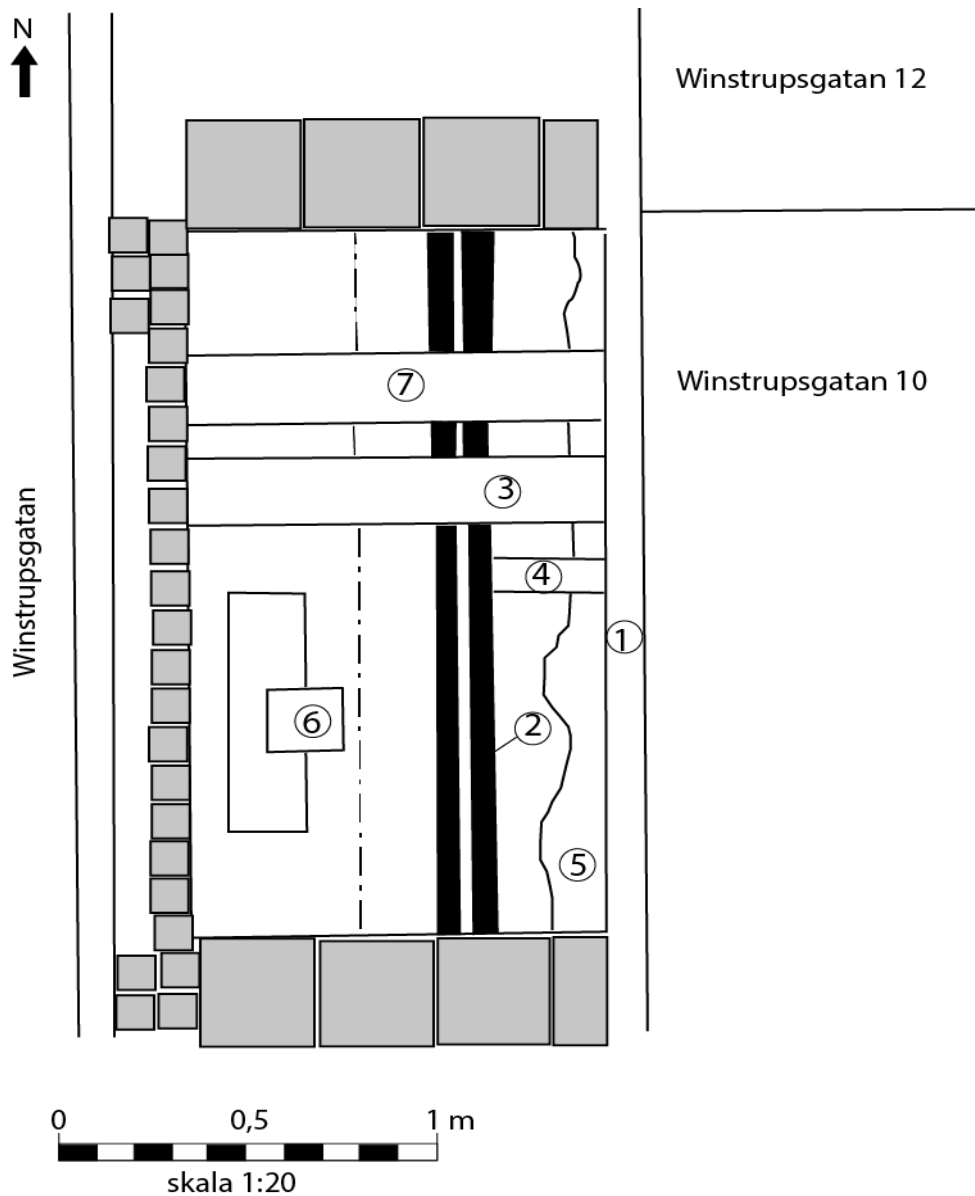
Länsstyrelsens dnr	431–14706–2019
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Löpnr, fornreg	-
Kulturens projektnr	A_2019_0042
Trakt/kvarter/fastighet	Kv Glädjen 13
Socken	Lund
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Byte av vattenservis
Uppdragsgivare	Bravida Sverige AB
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Linda Billström
Övrig personal	-
Fältarbetstid	2019-05-06 – 2019-05-06
Fälttid, arkeolog, tim	1 h
Fälttid, maskin, tim	-
Yta, m ²	2,26 m ²
Kubik, m ³	2,72 m ³
Schaktmeter, m	2,06 m
Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs
Ritning, dokumentation	1 st A3 ritfilm: 1 sektions- och planritning skala 1:20
Foto	9 digitala fotografier
Analys	
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Glädjen 13.

Referenser

- Andrén, A., 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. *Medeltidsstaden* 56. Stockholm.
- Blomqvist, R., 1978. *Lunds historia, del 2 (Nyare tiden)*. Lund.
- Ingers, I., 1962. Ortnamn i Lund. *Det gamla Lund, årsskrift XLIV*. Lund.
- Karlsson, M., 2002. Kv. Glädjen 16. Arkeologiska förundersökningar 2002. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 112. Kulturen. Lund.
- Karlsson, M., 2006. Kv. Glädjen 12, Lund. Arkeologisk förundersökning 2006. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 219. Kulturen. Lund.
- Kong Frederik den Førstes danske Registranter* (utgiven av Kr. Erslev & W Møllerup). København 1879.
- Larsson, S., 2019. Kvarteret Glädjen 15. Fornlämning 73:1, Lund, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. *Kulturmiljörapport* 2019:11. Kulturen. Lund.
- Lundberg, A., 1995. Kv. Glädjen 6, Lund. Arkeologisk förundersökning 1995. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 15. Kulturen. Lund.
- Pamp, B., 1998. Från Gödelöv till Östen Undéns gata. *Föreningen Gamla Lund, årsbok 80*. Lund.
- Rönn, V., 1995. Kv. Glädjen 9, 10 och 16, Lund. Arkeologisk förundersökning 1994. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 23. Kulturen. Lund.

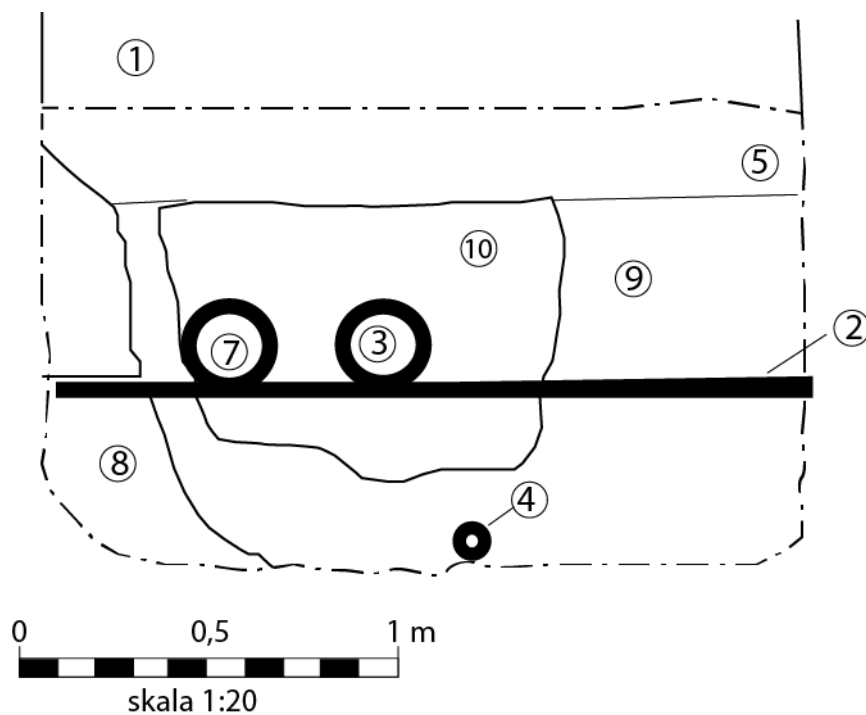
Bilagor

Bilaga 1. Sektions- och planritning över schaktet. Skala 1:20.

Planritning

1. Grundmur i betong.
2. Två elledningar varav en äldre med järnkapsel, ca 0,75 m under gatunivå.
3. Fjärrvärmeledning.
4. Aktuellt vattenrör som sprungit läck framkommer på ett djup av 1,20 m under gatunivå.
5. Betongfundament till byggnaden.
6. Servis som inte fick flyttas.
7. Ytterligare en ledning som frilades då schaktet vidgades åt norr.

Sektion mot öster.

1. Grundmur i betong.
2. Två elledningar varav en äldre med järnkapsel, ca 0,75 m under gatunivå.
3. Fjärrvärmeledning.
4. Aktuellt vattenrör som sprungit läck framkommer på ett djup av 1,20 m under gatunivå.
5. Betongfundament till byggnaden.
7. Ytterligare en ledning som frilades då schaktet vidgades åt norr.
8. Gråbrun lerig silt, förekomst av enstaka tegelbitar, rest av kulturlager, ej daterbart.
9. Packsand, mörkgul sand, en aning grövre än nr 10, äldre än nr 10.
10. Ljusgul sand, troligen packsand som lagts dit efter att rör nr 3 och nr 7 kopplats in till fastigheten.

2019

- 2019:1 Kv. Gästis 8, Dalby socken, fornlämning 40:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2017. Ivan Balic.
- 2019:2 Kv. Eskil 19, Allhelgonakyrkans tomt, fornlämning 73:1, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning i form av markradarundersökning 2018. Mattias Karlsson.
- 2019:3 Stadsparken. Svaneluckykan 1 & 2, fornlämning Lund 73, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2015. Stefan Larsson.
- 2019:4 Lyckebacken 5. Lunds socken, fornlämning Lund 5:1 & 6:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2018. Jan Kockum.
- 2019:5 Kikaren 14, Råå, Helsingborgs stad, Skåne län. Underhållsutredning och antikvarisk förundersökning 2019. Erik Blomqvist och Carita Melchert.
- 2019:6 Eslövs kommun. Kulturmiljöinventering Östra Eslöv 2018. Henrik Borg, Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2019:7 Eslövs kommun. Kulturmiljöinventering Stockamöllan 2018. Henrik Borg, Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2019:8 Eslövs kommun. Kulturmiljöinventering Västra Eslöv 2018. Henrik Borg, Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2019:9 Innerstaden 2:1, Mårtenstorget. Lunds socken, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2018. Jan Kockum.
- 2019:10 Tyghuset i Landskrona, Kv Tyghuset 1 Landskrona. Antikvarisk medverkan enligt KML invändig ändring 2015-2018. Henrik Borg
- 2019:11 Kvarteret Glädjen 15. Fornlämning 73:1, Lund, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2019. Stefan Larsson.
- 2019:12 Flyinge 22:40, Flyinge Kungsgård, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan Scholärlängan 2018-2019. Carita Melchert.
- 2019:13 Flyinge 22:50, Bostad 1824 Flyinge Kungsgård, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2018-2019. Carita Melchert.
- 2019:14 Kulturen 24, Borgarhuset, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk förundersökning 2018-2019. Erik Blomqvist.
- 2019:15 Kv Sankt Mikael 13, fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2016. Gertie Ericsson.
- 2019:16 Kv Herkules 8, fornlämning Trelleborg 19:1, Trelleborgs stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2019:17 Västergatan 2:1, Lund, fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2018. Truls Månsson.
- 2019:18 Kv Själabodarna 11, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2019. Jan Kockum.
- 2019:19 Kv Sankt Måns 21, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning och schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker.
- 2019:20 Värpinge 17:29, fornlämning Lund 156:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2019. Jan Kockum.
- 2019:21 Glädjen 13, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Linda Billström.